

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Дипломна робота

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр” на тему

**ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ДИТЯЧОЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ У ТВОРАХ МАРКА ТВЕНА**

Виконала:

студентка VI курсу 61 групи
напряму підготовки: 8.020303
Філологія*.

Мова і література (англійська)
денної форми навчання

Мурга Маріша Віталіївна

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук, доцент
Сніховська Ірена Едуардівна

Житомир – 2015

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ У ТВОРАХ М. ТВЕНА.....	8
1.1. Мовна картина світу як відображення реальності	8
1.2. Поняття дитячої мовної картини світу.....	17
1.3. Дитяча тема у творах М. Твена	21
1.4. Лексико-семантичні поля в авторському дискурсі М. Твена.....	25
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	27
РОЗДІЛ 2. МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ДИТЯЧОЇ КАРТИНИ СВІТУ У ТВОРАХ М. ТВЕНА.....	29
2.1. Фоностилестичні особливості романів М. Твена «The Adventures of Tom Sawyer» та «The Adventures of Huckleberry Finn».....	29
2.2. Лексико-стилістичні засоби у романах М. Твена «The Adventures of Tom Sawyer» та «The Adventures of Huckleberry Finn».....	32
2.3. Граматичні характеристики мовлення персонажів у романах М. Твена «The Adventures of Tom Sawyer» та «The Adventures of Huckleberry Finn».....	46
2.4. Синтактико-стилістичні особливості романів М. Твена «The Adventures of Tom Sawyer» та «The Adventures of Huckleberry Finn».....	53
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	56
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТОК.....	
SUMMARY	

ВСТУП

Тема дитинства у світовій літературі є вічною темою, яка протягом свого розвитку отримувала різні тлумачення. Особливо гостро вона отримала своє звучання з часів Просвітництва й остаточно затвердила свої позиції в ролі головної на порубіжні XVIII–XIX століть. Поява великої уваги до вивчення світогляду дитини традиційно відноситься до часів, коли існувала думка про те, що дитина як головний об'єкт педагогіки має отримувати дитячу літературу, що має сприяти його трансформації з так званої «чистої дошки» (Дж. Локк) на дорослого, тобто зрілого, наділеного цінностями. Саме добі Просвітництва, зокрема англійській, ми вдячні за появу справжньої дитячої літератури, перших повчальних творів для дітей. Останнім часом зацікавленість дослідженням дитячої картини світу зростає. В наш час актуальним є вивчення звернення письменників і поетів до світу дитинства (О. С. Кубрякова, М. В. Петрова, Н. Л. Тухарелі, В. Д. Черняк).

Безперечно, в національній літературі Америки М. Твену належить роль першовідкривача образу дитини. Том Сойєр та Гекльберрі Фінн стали символами неприйняття моралі, нав'язуваної суспільством дорослих, невимовної дитячої спраги до пригод [4, с. 58]. Можна стверджувати, що творчість Марка Твена всебічно вивчена щодо ідейно-художніх та літературних особливостей, однак бракує наукових праць, в яких автори проводили ретельний аналіз мовно-стилістичних засобів творів М. Твена, та розглядали лексико-семантичні поля в ідіодискурсі автора та їхній вплив на відображення дитячої мовної картини світу (ДМКС).

Авторський дискурс є особливою взаємодією ідей, концепцій творця, відображення його картини світу, образного бачення світу та мислення, взаємодія відтвореної реальності з істинною індивідуальністю автора, хоча суперечливість між інтенцією, задумом творця та результатом творчості є узуальним явищем в історії літератури. Критичне вивчення роботи письменника над лексикою, граматиною та синтаксисом твору, дослідження

стилістики відіграють не менш важливу роль, ніж висловлювання про творчість в листах, щоденниках та літературно-критичних статтях [14, с. 143]. Зміст твору відображається в складному комплексі його частин, в їхній системі. Значення твору не може вивчатись окремо від того середовища, в якому він виник, тобто особливого значення набуває вивчення ідіодискурсу письменника.

Актуальність дослідження обумовлюється потребою вивчення взаємодії пізнання, мови та культури. Вченими ставляться питання про роль людського чинника в мові, мовленні й об'єктивній дійсності, про співвідношення мови та мислення, національного й загальнолюдського компонентів у мові.

Художня література для дітей являє собою унікальний матеріал для дослідження мовної картини світу дитини. Мовна картина світу, відображена у художніх текстах, являє собою інтерпретацію дійсності, акт світорозуміння в його різних аспектах – мовному, соціальному, ігровому, психологічному [11, с. 67]. Дитяча література слугує найбагатшим джерелом матеріалу для дослідження процесів концептуалізації, які склалися у свідомості дитячого мовного колективу повсякденних уявлень про світ і особливостей утілення та відображення цих уявлень у художніх текстах за допомогою усієї сукупності мовних засобів.

Об'єктом дослідження є лексичні засоби та стилістичні фігури, за допомогою яких виражається дитяча мовна картина світу (ДМКС) у творах М. Твена «The Adventures of Tom Sawyer», «Adventures of Huckleberry Finn».

Предметом дослідження є принципи і результати відтворення стилістичних фігур у творах М. Твена. Для досягнення мети дослідження було поставлено ряд конкретних **завдань**, які у загальному вигляді зводилися до наступних:

- охарактеризувати поняття мовної картини світу та дитячої мовної картини світу;

- розглянути ДМКС у творах Марка Твена «The Adventures of Tom Sawyer», «The Adventures of Huckleberry Finn»;
- схарактеризувати місце та роль творів М. Твена в історії американської літератури;
- дослідити лексико-семантичні та стилістичні особливості ДМКС у творах Марка Твена «The Adventures of Tom Sawyer», «The Adventures of Huckleberry Finn».

У нашому дослідженні використаний метод інтерпретаційного аналізу текстових фрагментів. Поєднання зазначеного методу з методом індуктивного аналізу відображено в теоретичних узагальненнях. В якості додаткового методу залучався метод компонентного аналізу та метод аналізу словникових дефініцій.

Матеріалом дослідження послужила картотека зібраного нами емпіричного матеріалу у вигляді прикладів стилістичних фігур (епітетів, метафор, порівнянь тощо). Для ілюстративних прикладів були використані оригінали двох творів М. Твена «The Adventures of Tom Sawyer», «The Adventures of Huckleberry Finn».

Методологічною основою дослідження послужили праці вітчизняних і зарубіжних лінгвістів з лінгвостилістики, когнітивної лінгвістики, літературознавства, лінгвокультурології, теорії дискурсу, концептології. Дитячу мовну картину світу досліджували такі вчені-лінгвісти, як О. С. Кубрякова, О. О. Корнілов, М. Ю. Жлуктенко, Л. Н. Тухарелі та інші. Загальний огляд досліджень, присвячених вивченню функціонування стилістичних фігур у дитячому мовленні, свідчить про недостатнє висвітлення даної тематики у науковій літературі.

Наукова новизна даного дослідження полягає в тому, що в ньому розглянуто лексичні та граматичні особливості дитячого мовлення в аналізованих творах, а також фоностилістичні, лексико-стилістичні та синтактико-стилістичні фігури у творах М. Твена «The Adventures of Tom

Sawyer», «The Adventures of Huckleberry Finn» з урахуванням ідіостилю письменника.

Теоретична і практична значимість роботи визначається тим, що вона вносить вклад у розробку теоретичних підходів до дослідження стилістичних фігур. Основні висновки і положення роботи сприяють осмисленню провідних напрямків вивчення ДМКС і стилістичних одиниць.

Зібраний нами емпіричний матеріал, а також підходи до інтерпретації стилістичних одиниць, відкривають можливість використовувати їх у навчальних курсах теорії та практики англійської мови (в курсі мовного спілкування та міжкультурної комунікації), стилістики, лінгвокультурології, лінгвістики тексту. Зібраний матеріал може бути використаний при написанні курсових і дипломних робіт, при складанні навчальних посібників для школярів і студентів.

Апробація дослідження. Результати наукової розвідки були висвітлені у доповіді на тему «Семантичні поля у авторському дискурсі М. Твена та їх вплив на відображення дитячої мовної картини (на прикладі роману «The Adventures of Tom Sawyer»)» на VII Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих науковців «Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації». Захід відбувся 27 березня 2015 року у м. Житомирі у Житомирському державному університеті імені Івана Франка, на базі Навчально-наукового інституту іноземної філології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Арнольд И. В. Стилистика: Современный английский язык. – М., 2002. – 360 с.
2. Арутюнова Н. Д. Введение // Логический анализ языка. Образ человека в культуре и языке. – М., 1999. – С. 3–10.
3. Ахундов М. Д. Концепции пространства и времени: Истоки, эволюции, перспективы. М. : Наука, 1982. – 224 с.
4. Балдицын П. В. Система жанров в творчестве М. Твена и американская литературная традиция : дис. ... д-ра филол. наук. – М., 2004. – 145 с.
5. Балдицын П. В. Творчество Марка Твена и национальный характер американской литературы. — М.: Издательство «ВК», 2004. — 300 с.
6. Балдицын П.В. Система жанров в творчестве Марка Твена: на границах факта и вымысла, традиции и новации // Вестник МГУ. Журналистика. № 5, 2004 – С. 102-106
7. Брутян Г. А. Язык и картина мира // НДВШ. Филос. науки. – М., 1973. № 1. – С. 84–112.
8. Бюлер К. Духовное развитие ребенка. – М. : Новая Москва, 1924. – С. 203–205.
9. Вайсгербер Й. Родной язык и формирование Духа / Вайсгербер Йоханн Лео. – М., 2004. – 232 с.
10. Выготский Л. С. Психология детства // Собр. соч. в 6-ти тт. – Т. 4. – М., 1984.
11. Голубовская И. А. Этнические особенности языковых картин мира / И. А. Голубовская. – К. : ВПЦ «Київський ун-т», 2002. – 293 с.
12. Гудков Д. Б. Межкультурная коммуникация: проблемы обучения. – М., 2000. – 120 с.

13. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / Вильгельм фон Гумбольдт ; [пер. с нем. Г. М. Рамишвили]. – М. : Прогресс, 1984. – 397 с.
14. Єфімов Л. П. Стилїстика англійської 1. мови: [підручник] / Л. П. Єфімов. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 240 с.
15. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика : нариси / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2007. – 263 с.
16. Жлуктенко Н. Ю. Художественный мир романа Марка Твена «Приключения Гекльберри Финна» // Окно мир. – 2009. – № 4. – С. 209-212
17. Жуковська В. В. Основи теорії та практики стилістики англійської мови : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Житомир : Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2010. – 240 с.
18. Захарова А. В. Опыт лингвистического анализа словаря детской речи: автореферат дис. ... канд. филол. наук. Новосибирск, 1975. – 24 с.
19. Калашник Д. М. Использование прилагательных большой и маленький на начальном этапе развития речи // Детская речь: проблемы и наблюдения. – Л., 1989. – С. 118–126.
20. Караулов Ю. Н. Общая и русская идеография. М., 1976. – 355 с.
21. Корнилов О. А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов: автореферат дис. ... д-ра филол. Наук. – М., 2003. – С. 347.
22. Костылев А. О. Обращение в детской речи // Детская речь как предмет лингвистического изучения. – Л., 1987. – С. 69–76.
23. Кубрякова Е. С. Данные о детской речи с общелингвистической точки зрения // Детская речь как предмет лингвистического изучения. – Л., 1987.

24. Кубрякова Е. С. Роль словообразования в формировании языковой картины мира / Е. С. Кубрякова // Роль человеческого фактора в языке : Язык и картина мира. – М. : Наука, 1988. – С. 141–172.

25. Кубрякова Е. С. Специфика актов референции в детской речи // Детская речь: проблемы и наблюдения. – Л., 1989. – С. 4–22.

26. Кусова М. Л. Связь лексического и логического в детской речи // Детская речь и пути ее совершенствования. Екатеринбург, 1992. – С. 143–147.

27. Ланин М. В. Послесловие к книге из серии “Библиотека приключений” (Том 12) / Марк Твен “Приключения Тома Сойера и Приключения Гекльберри Финна” – Л. : Печатный двор, 1984 – 570 с.

28. Лепская Н. И. Язык ребенка: онтогенез речевой коммуникации / Н. И. Лепская – М. : МГУ, 1997. – 151 с.

29. Макаров М.Л. Основы теории дискурса. - М.: ИТДГК "Гнозис", 2003. – 280с.

30. Марк Твен и его роль в развитии американской реалистической литературы./Отв. ред. Я. Н. Засурский. – М.: Наука, 2007. – 238 с.

31. Ніколенко О.М. Марк Твен і його книги // Зарубіжна література внавчальних закладах. –1999. –№ 3. – С. 39-44

32. Новицкая Э. В. Традиции американского юмора XIX ст. и речевые средства комического у Марка Твена : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Э. В. Новицкая. – М., 1962. – 28 с.

33. Павилёнис Р. И. Понимание речи и философия языка // Новое в зарубежной лингвистике. Вып 17. Теория речевых актов. М.: Радуга, 1986. – С. 380-388.

34. Панина О.В. Комическое и языковые средства его выражения: автореф. дис. канд. филос. наук: 10.02.19. / О. В. Панина. – М, 1996. – 20 с.

35. Попова З. Д. Язык и национальная картина мира / З. Попова, И. Стернин. – Воронеж : Истоки, 2002. – С. 5–16.
36. Постовалова В. И. Картина мира в жизнедеятельности человека // Роль человеческого фактора в языке : Язык и картина мира / В. И. Постовалова. – М. : Наука, 1988. – 215.
37. Потебня А. А. Слово и миф / А. А. Потебня. – М. : Правда, 1989. – 624 с.
38. Пупынин Ю. А. Содержание и способы выражения субъектно-объектных отношений в процессе их усвоения ребенком // Детская речь как предмет лингвистического изучения. – Л., 1988. – С. 114–129.
39. Радченко О. А. Язык как мирозидание. Лингвофилософская концепція неогумбольдтианства / О. А. Радченко. – М., 2006. – 312 с.
40. Разорина Л. М. Семья как социальная среда и как социальная ситуация развития // Семья в изменяющемся мире. – М., 1994. – С. 45–49.
41. Селіванова О. О. Актуальні напрямки сучасної лінгвістики (аналітичний огляд) / О. О. Селіванова. – К. : Фітосоціоцентр, 1999. – 148 с.
42. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.
43. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии / Эдуард Сепир; [пер. с англ. ; под ред. А. Е. Кибрика]. – М. : Наука, 1993. – 656 с.
44. Столярова И. В. Явление сверхгенерализации в речи ребенка // Детская речь: проблемы и наблюдения. – Л., 1989. – С. 110–118.
45. Татаренко О. Світ Марка Твена і його книги про дітей / О. Татаренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ae-lib.org.ua/texts/taranenko__twain__ua.htm.
46. Ужченко В. Д. Актуальні питання розвитку української мови : [посібник для магістрантів] / В. Д. Ужченко. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 146 с.

47. Уорф Б. Отношение норм поведения и мышления к языку / Б. Уорф // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып.1. – М. : Иностранная литература, 1960. – С. 145–178.
48. Харченко В. К. Семантика слова в детской речи // Детская речь как предмет лингвистического изучения. – Л., 1987. – С. 69–76.
49. Черняк В. Д. Отражение системных связей лексических единиц в детской речи // Детская речь как предмет лингвистического изучения. – Л., 1987. – С. 6–15.
50. Шахнарович А. М. Мотивированность знаков языка в онтогенезе речевой деятельности // Вопросы семантики. Калининград, 1978. – С. 130–153.
51. Швейцер А. Д. Социальная дифференциация английского языка в США / А. Д. Швейцер. – М. : Наука, 1983. – 216 с.
52. Швейцер А. Д. Функциональная стратификация языка. – М. : Наука, 1985. С. 42.
53. Шевченко И.С., Морозова Е.И. Дискурс как мыслекоммуникативное образование//Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. - 2003. - № 586. - С. 33-38.
54. Boland S. The seven dialects in Huckleberry Finn// North Dakota quarterly. – 1968. – Vol. 36, No 3. – P. 35–40.
55. Branch E. Mark Twain and J.D. Salinger. A Study in Literary Continuity. – New York: Mouton de Gruyter, 1963. – 315 p.
56. Brooks V. W. The ordeal of Mark Twain. – New York.: E.P. Dutton and Company, 2010. – 267 p.
57. Buxbaum K. Mark Twain and American Dialect // American Speech. – 1927. – Vol. 2, No. 5. – P. 80-92

58. Carkeet D. The Dialects in Huckleberry Finn // American Speech. – 1979. – Vol. 51, No. 3. –P. 193-211
59. Cassidy F. C. Dialect studies: regional and social. The Hague: Mouton, 1973. – P. 65-69
60. Galperin I. R. Stylistics. – M., "Higher School". 1977. – 307 p.
61. Rulon C. M. Geographical delimitation of the dialect areas in The Adventures of Huckleberry Finn // A various language: Perspectives on American dialects / ed. J. V. Williamson, V. M. Burke. N.-Y., 1971. P. 215–221.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

1. Twain M. The Adventures of Tom Sawyer / M. Twain [edited by P. Stoneley]. – New York : Oxford University Press, 2007. – 238 p. [TS]
2. Twain M. The Adventures of Huckleberry Finn / M. Twain [edited by J. Manis]. – PA. : The Pennsylvania State University, 1998. – 204 p. [HF]

